

Белорусская государственная
орденов Октябрьской Революции
и Трудового Красного Знамени
сельскохозяйственная академия

МІНІСТЭРСТВА СЕЛЬСКАЙ ГАСПАДАРКІ
І ХАРЧАВАННЯ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ГАЛОЎНАЕ ўПРАЎЛЕННЕ АДУКАЦЫІ, НАВУКІ І КАДРАЎ

Установа адукацыі
«БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ
СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧАЯ АКАДЭМІЯ»

Кафедра рускай і беларускай моў

Т. І. Скікевіч, Г. І. Малько, І. М. Курловіч, М. В. Патапенка

ДАПАМОЖНІК ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА. ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА»

*Для студэнтаў усіх спецыяльнасцяў
агранамічнага профілю*

Горкі
БДСГА
2016

УДК 811.161.3 (075.8)

ББК 81.2 (4Бел)

С 42

*Рэкамендавана метадычнай камісіяй
факультэта міжнародных сувязяў
і даўніверсітэцкай падрыхтоўкі
Пракакол № 6 ад 24 лютага 2016 г.*

Авторы:

кандыдат філалагічных навук, дацэнт *Т. І. Скікевіч*;

кандыдат філалагічных навук, дацэнт *Г. І. Малько*;

старшы выкладчык *І. М. Курловіч*;

кандыдат сельскагаспадарчых навук, дацэнт *М. В. Патапенка*

Рэцэнзент:

кандыдат філалагічных навук, дацэнт *Н. С. Шатраўка*

Скікевіч, Т. І.

С 42 Дапаможнік па дысцыпліне «Беларуская мова. Прафесійная лексіка» для студэнтаў усіх спецыяльнасцяў аграімяічнага профілю /Т. І. Скікевіч, Г. І. Малько, І. М. Курловіч, М. В. Патапенка. – Горкі: БДСГА, 2016. – 46 с.

Дадзены дапаможнік уключае тэксты па глебазнаўстве, раслінаводстве і земляробстве, электронныя пераклады часткі тэкстаў з рускай мовы на беларускую, прызначаны для праверкі правільнасці перакладу і выпраўлення памылак, заданні да кожнага тэксту па арфаграфіі, марфалогіі, сінтаксісе, стылістыцы і культуры маўлення.

Дапаможнік прызначаны для практычных заняткаў па дысцыпліне «Беларуская мова. Прафесійная лексіка» са студэнтамі ўсіх спецыяльнасцяў аграімяічнага профілю.

УДК 811.161.3 (075.8)

ББК 81.2 (4Бел)

© УА «Беларуская дзяржаўная
сельскагаспадарчая акадэмія», 2016

УВОДЗІНЫ

У вышэйшых навучальных установах Беларусі з 2000 года выкладаецца вучэбны курс “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”, на які адводзіцца 34 гадзіны. Праграма гэтага курса накіравана на засваенне і прафесійнае выкарыстанне беларускай нацыянальнай навуковай тэрміналогіі, выпрацоўку ў студэнтаў уменняў правільна ўспрымаць розную інфармацыю на беларускай мове, асэнсавана і дакладна выказаць любую думку, спрыяць павышэнню культуры вуснага маўлення.

Дапаможнік падрыхтаваны паводле тыпавай праграмы адпаведнай дысцыпліны і знаходзіцца ў рэчышчы яе асноўных палажэнняў і структурных адзінак, поўнасцю адпавядае вучэбным мэтам і задачам.

Дапаможнік прызначаны для практычных заняткаў па дысцыпліне “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” са студэнтамі ўсіх спецыяльнасцяў аграімачнага профілю і пабудаваны на аснове тэкстаў па глебазнаўстве, раслінаводстве і земляробстве.

Частка тэкстаў дапаможніка прызначана для перакладу студэнтамі з рускай мовы на беларускую. Астатнія тэксты перакладзены на беларускую мову з дапамогай электроннага перакладчыка і ўтрымліваюць памылкі руска-беларускай моўнай інтэрферэнцыі, якія студэнты павінны знайсці і выправіць.

Усе тэксты дапаможніка суправаджаюцца разнастайнымі пасля-тэкставымі заданнямі па фанетыцы, арфаграфіі, лексіцы, словаўтварэнні, марфалогіі, сінтаксісе, стылістыцы і культуры маўлення.

Беларуская і руская мовы роднасныя і вельмі падобныя адна да адной, таму паралельнае існаванне дзвюх моў негатыўна адбіваецца на пісьменнасці тых, хто карыстаецца гэтымі мовамі, адмоўна ўплывае на культуру і чысціню маўлення. Пры гэтым адбываецца ўзаемны ўплыў моў і ў маўленні ўзнікаюць памылкі інтэрферэнцыі. У сувязі з гэтым большасць заданняў пабудавана паводле прынцыпу супастаўлення тых ці іншых моўных з’яў у беларускай і рускай мовах.

У дапаможнік уключаны невялікі руска-беларускі слоўнік, які складзены на матэрыяле лексікі тэкстаў. Акрамя таго, змешчаны набор лексічных сродкаў для перадачы інфармацыйнага зместу з аналізам структуры навуковага тэксту, які можна выкарыстоўваць для складання анацый тэкстаў па спецыяльнасці.

1. ПОЧВА

Почва – самый поверхностный слой суши земного шара, возникший в результате изменения горных пород под воздействием живых и мертвых организмов (растительности, животных, микроорганизмов), солнечного тепла и атмосферных осадков. Почва представляет собой совершенно особое природное образование, обладающее только ей присущим строением, составом и свойствами. Важнейшим свойством почвы является ее **плодородие**, т. е. способность обеспечивать рост и развитие растений. Чтобы быть плодородной, почва должна обладать достаточным количеством питательных веществ и запасом воды, необходимыми для питания растений. Именно своим плодородием почва как природное тело отличается от всех других природных тел (например, бесплодного камня), которые не способны обеспечить потребность растений в одновременном и совместном наличии двух факторов их существования – воды и минеральных веществ.

Почва – важнейший компонент всех наземных биоценозов и биосферы Земли в целом. Через почвенный покров Земли идут многочисленные экологические связи всех живущих на земле и в земле организмов (в том числе и человека) с литосферой, гидросферой и атмосферой.

Роль почвы в хозяйстве человека огромна. Изучение почв необходимо не только для сельскохозяйственных целей, но и для развития лесного хозяйства, инженерно-строительного дела. Знание свойств почв необходимо для решения ряда проблем здравоохранения, разведки и добычи полезных ископаемых, организации зеленых зон в городском хозяйстве, экологического мониторинга и пр.

Заданні

Заданне 1. Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую.

Заданне 2. Знайдзіце ў беларускім тэксце словы, у якіх выяўляецца адметнасць гукавога ладу беларускай мовы, параўнайце іх з адпаведнымі словамі рускай мовы. Выпішыце гэтыя пары слоў. Пастаўце націск.

Заданне 3. Выпішыце з тэкстаў тэрміны, параўнайце іх вымаўленне і напісанне ў рускай і беларускай мовах.

Заданне 4. Выпішыце з беларускага тэксту адназначныя і мнагазначныя словы (пры неабходнасці звяртайцеся да слоўнікаў).

Задание 5. Вызначце стыль тэксту, назавіце сферу выкарыстання, мэты зносін, стылёвыя рысы, моўныя сродкі.

Задание 6. Выпішыце з беларускага тэксту дзеясловы і ўтварыце ўсе магчымыя формы дзееспрыметнікаў і дзееспрыслоўяў.

Задание 7. Складзіце анатацыю беларускага тэксту, запішыце яе.

2. ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ ПОЧВ

Все горные породы, покрывающие поверхность земного шара, с первых же моментов их образования под влиянием различных процессов начинали немедленно разрушаться. Сумма процессов преобразования горных пород на поверхности Земли называется **выветриванием**. Совокупность продуктов выветривания называется **корой выветривания**. В зависимости от характера и причин разрушения горных пород различают физическое, химическое и биологическое выветривание, которое сводится обычно к физическому и химическому воздействию организмов на горные породы.

В процессе выветривания изменялся первоначальный облик горных пород, как и их элементный и минеральный состав. Первоначально массивные (т. е. плотные и твердые) горные породы постепенно переходили в раздробленное состояние. Примерами раздробленных в результате выветривания горных пород могут служить дресва, песок, глина. Становясь раздробленными, горные породы приобретали ряд новых свойств и особенностей: они становились более проницаемыми для воды и воздуха, в них увеличивалась общая поверхность их частиц, усиливавшая химическое выветривание, образовывались новые, в том числе и легко растворимые в воде соединения, и, наконец, горные породы приобретали способность удерживать в себе влагу, имеющую большое значение для обеспечения растений водой.

Рыхлые и способные впитывать воду горные породы становились благоприятной средой для жизнедеятельности бактерий и различных растительных организмов. Постепенно происходило обогащение верхнего слоя коры выветривания продуктами жизнедеятельности организмов и их отмирающими остатками.

Разложение органических веществ и присутствие кислорода приводило к сложным химическим процессам, в результате которых происходило накопление в горной породе элементов зольной и азотной пищи. Таким образом, горные породы поверхностного слоя коры выветривания (их еще называют почвообразующими, коренными или материн-

скими породами) стали почвой. В состав почвы, таким образом, входит минеральная компонента, соответствующая составу коренных пород, и органическая компонента.

ПРАЦЭС ФАРМІРАВАННЯ ГЛЕБЫ

Усе горныя пароды, якія пакрываюць паверхню зямнога шара, з першых жа момантаў іх адукацыі пад уплывам розных працэсаў пачыналі неадкладна разбурацца. Сума працэсаў пераўтварэння горных парод на паверхні Зямлі называецца выветрываннем. Сукупнасць прадуктаў выветрывання называецца карой выветрывання. У залежнасці ад характару і прычын разбурэння горных парод адрозніваюць фізічнае, хімічнае і біялагічнае выветрыванне, якое зводзіцца звычайна да фізічнага і хімічнага ўздзеяння арганізмаў на горныя пароды.

У працэсе выветрывання змяняўся першапачатковы аблічча горных парод, як і іх элементны і мінеральны склад. Першапачаткова масіўныя (г. зн. шчыльныя і цвёрдыя) горныя пароды паступова пераходзілі ў раздробненасці стан. Прыкладамі раздробненых ў выніку выветрывання горных парод могуць служыць жарства, пясок, гліна. Становячыся раздробненымі, горныя пароды набывалі шэраг новых уласцівасцяў і асаблівасцяў: яны становіліся больш пранікае для вады і паветра, у іх павялічвалася агульная паверхня іх часціц, якія ўзмацняюць хімічнае выветрыванне, утвараліся новыя, у тым ліку і лёгка растваральныя ў вадзе злучэння, і, нарэшце, горныя пароды набывалі здольнасць утрымліваць у сабе вільгаць, якая мае вялікае значэнне для забеспячэння раслін вадой.

Друзлыя і здольныя ўбіраць ваду горныя пароды становіліся спрыяльным асяроддзем для жыццядзейнасці бактэрый і розных раслінных арганізмаў. Паступова адбывалася ўзбагачэнне верхняга пласта кары выветрывання прадуктамі жыццядзейнасці арганізмаў і іх адмірае астаткамі. Раскладанне арганічных рэчываў і прысутнасць кіслароду прыводзіла к складаным хімічным працэсам, у выніку якіх адбывалася назапашванне ў горнай пародзе элементаў зольных і азотнай ежы. Такім чынам, горныя пароды павярхоўнага пласта кары выветрывання (іх яшчэ называюць глебаўтваральных, карэннымі або матчынымі пародамі) сталі глебай. У склад глебы, такім чынам, уваходзіць мінеральная кампанента, якая адпавядае складу карэнных парод, і арганічная кампанента.

Заданні

Заданне 1. Прачытайце тэкст на рускай мове і яго пераклад на беларускую мову. Прааналізуйце беларускамоўны тэкст з пункту гледжання правільнасці, дакладнасці і чысціні маўлення. Выпраўце памылкі, растлумачце іх прычыны.

Заданне 2. Выпішыце з беларускамоўнага тэксту словы (словазлучэнні), якія належаць да тэрміналагічнай лексікі, і растлумачце іх значэнне.

Заданне 3. Выпішыце з беларускамоўнага тэксту назоўнікі мужчынскага роду і пастаўце іх у форме роднага склона адзіночнага ліку.

Заданне 4. Знайдзіце ў тэкстах дзеепрыметнікі, вызначце іх ролю і адметнасці ў беларускай і рускай мовах.

Заданне 5. Укажыце, ад чаго ўтвораны наступныя словы: *выветрыванне, забеспячэнне, назапашванне, паверхня, павялічвалася, пераўтварэнне, разбурэнне, раздробненыя, раскладанне, узбагачэнне.*

Заданне 6. Знайдзіце ў тэксце на беларускай мове складаныя словы, укажыце часткі, з якіх яны ўтвораны.

Заданне 7. Прачытайце беларускамоўны тэкст. Дакажыце, што ён належыць да навуковага стылю. Выпішыце словы і словазлучэнні, найбольш характэрныя для гэтага стылю.

3. ФАКТОРЫ ПОЧВООБРАЗОВАНИЯ

Процесс формирования почвы зависит от целого ряда природных факторов. Условия, под воздействием которых протекает почвообразовательный процесс и формируются почвы, называются факторами почвообразования. Выделяют следующие факторы: 1) почвообразовательная порода; 2) климат; 3) растительность и животный мир; 4) рельеф; 5) возраст; 6) производственная деятельность человека.

Почвообразующие породы – исходный материал, из которого формируется почва, поэтому ее гранулометрический состав, а также физические, физико-химические свойства в значительной степени определяются составом и свойствами почвообразующих пород.

Климат оказывает прямое и косвенное влияние на почвообразовательный процесс. Прямое влияние сказывается в непосредственном воздействии элементов климата (увлажнение почвы влагой осадков и ее промачивание, нагревание и охлаждение). Косвенное влияние проявляется через воздействие климата на растительный и животный мир.

Растительный и животный мир. При совместном воздействии организмов (зеленые растения, микроорганизмы и животные) в процессе их жизнедеятельности, а также за счет продуктов жизнедеятельности осуществляются важнейшие звенья почвообразования – синтез и разрушение органического вещества, избирательная концентрация биологически важных элементов, разрушение и новообразование минералов, миграции и аккумуляция веществ и другие явления, составляющие сущность почвообразовательного процесса и определяющие формирование плодородия.

Рельеф влияет на распределение веществ и энергии по поверхности почвы. На различные его элементы поступает неодинаковое количество влаги, тепла, минеральных соединений. Все это влияет на жизнедеятельность растительного и животного мира.

Материнская порода превращается в почву только при длительном проявлении почвообразовательного процесса. Следовательно, время, в течение которого идет этот процесс и формируется та или иная почва, т. е. ее **возраст**, является существенным фактором почвообразования.

Производственная деятельность человека. С развитием человеческого общества почва становится средством производства. Поэтому его производственная деятельность становится решающим фактором почвообразования и повышения плодородия почвы на значительных пространствах земного шара. При этом характер и значимость изменений почвы зависит от социально-экономических, производственных отношений, уровня развития науки и техники.

Заданні

Заданне 1. Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую.

Заданне 2. Вызначце ў беларускім тэксце лексічныя, марфалагічныя, сінтаксічныя асаблівасці беларускай мовы ў параўнанні з рускай. Выпішыце іх парамі (рускі – беларускі).

Заданне 3. Знайдзіце ў беларускім тэксце аддзеяслоўныя назоўнікі, вызначце дзеясловы, ад якіх яны ўтвораны, і спосаб іх утварэння.

Заданне 4. Знайдзіце ў беларускім тэксце назоўнікі, якія адрозніваюцца ад рускіх у родзе. Выпішыце іх, вызначце род.

Заданне 5. Знайдзіце і вызначце сродкі сувязі паміж сказамі, падкрэсліце іх.

З а д а н н е 6. Складзіце план тэксту.

З а д а н н е 7. Напішыце анатацыю, выкарыстоўваючы сродкі лагічнай сувязі, якія ўжываюцца для анатавання (гл. дадатак).

4. СОСТАВ ПОЧВ

Почва состоит из твердой, жидкой, газообразной и живой частей.

В твердой части почвы преобладают минеральные вещества литогенного происхождения. Это различные по размеру обломки и частички первичных минералов (кварца, полевых шпатов, роговых обманок, слюды и др.), формирующихся в процессе выветривания вторичных минералов (гидрослюды, монтмориллонита, каолинита и др.) и горных пород. В состав твердой части почвы входит и органическое вещество. В почве есть две группы органических веществ: попавшие в почву в виде растительных и животных остатков и новые, специфические гумусовые вещества, возникшие при преобразовании этих остатков.

Жидкая часть почвы, или, как ее еще называют, почвенный раствор, – это содержащаяся в почве вода с растворенными в ней газами, минеральными и органическими веществами, попавшими в нее при прохождении через атмосферу и просачивании через почвенную толщу.

Газообразная часть, или почвенный воздух, заполняет поры почвы, не занятые водой. Состав почвенного воздуха, в который входят N_2 , O_2 , CO_2 , летучие органические соединения, пары воды и пр., существенно отличается от атмосферного и определяется характером множества протекающих в почве химических, биохимических, биологических процессов. Между почвенным и атмосферным воздухом происходит постоянный газообмен. Корневые системы высших растений и аэробные микроорганизмы энергично поглощают кислород и выделяют углекислый газ. Избыток CO_2 из почвы выделяется в атмосферу, а атмосферный воздух, обогащенный кислородом, проникает в почву.

Живая часть почвы состоит из почвенных микроорганизмов и почвенных животных.

СКЛАД ГЛЕБЫ

Глеба складаецца з цвёрдай, вадкай, газападобнай і жывой частак.

У цвёрдай часткі глебы пераважаюць **мінеральныя рэчывы** літагеннага паходжання. Гэта розныя па памеру абломкі і часцінкі першасных мінералаў (кварца, палявога шпата, рагавых падманака, лушча-

ка і інш.), якія фармуюцца ў працэсе выветрывання другасных мінералаў (гидрослоды, монтмарыланіта, каалініта і інш.) і горных парод. У склад цвёрдай часткі глебы ўваходзяць і **арганічнае рэчыва**. У глебе ёсць дзве групы арганічных рэчываў: якія трапілі ў глебу ў выглядзе раслінных і жывёл рэшткаў і новыя, спецыфічныя **гумусавыя рэчывы**, якія ўзніклі пры пераўтварэнні гэтых рэшткаў.

Вадкая частка глебы, або, як яе яшчэ называюць, **глебавы раствор**, – гэта якая змяшчаецца ў глебе вада з растворанымі ў ёй газамі, мінеральнымі і арганічнымі рэчывамі, якія трапілі ў яе пры праходжанні праз атмасферу і прасочванні праз глебавую тоўшчу.

Газападобная частка, або глебавы паветра, запаўняе пары глебы, не занятыя вадой. Склад **глебавага паветра**, у які ўваходзяць N_2 , O_2 , CO_2 , лятучыя арганічныя злучэнні, пары вады і інш., істотна адрозніваецца ад атмасфернага і вызначаецца характарам мноства якія праходзяць у глебе хімічных, біяхімічных, біялагічных працэсаў. Між глебавым і атмасферным паветрам адбываецца пастаянны газаабмен. Каранёвыя сістэмы вышэйшых раслін і аэробныя **мікраарганізмы** энергічна паглынаюць кісларод і выдзяляюць вуглякіслы газ. Лішак CO_2 з глебы вылучаецца ў атмасферу, а атмасфернае паветра, абагачаны кіслародам, пранікае ў глебу.

Жывая частка глебы складаецца з глебавых мікраарганізмаў і глебавых жывёл.

Заданні

Заданне 1. Прачытайце тэкст на рускай мове і яго пераклад на беларускую мову. Прааналізуйце беларускі тэкст з пункту гледжання правільнасці, дакладнасці і чысціні маўлення. Выпраўце памылкі, растлумачце іх прычыны.

Заданне 2. Знайдзіце ў тэксце на беларускай мове складаныя словы, укажыце часткі, з якіх яны ўтвораны.

Заданне 3. Выпішыце з беларускага тэксту назоўнікі мужчынскага роду, утварыце з імі словазлучэнні “назоўнік+назоўнік (*м. р.*)”. (Прыклад: *частка азоту*).

Заданне 4. Прачытайце беларускі варыянт тэксту, вызначце асаблівасці навуковага стылю. Выпішыце словы і словазлучэнні, найбольш характэрныя для гэтага стылю.

Заданне 5. Вызначце лексічнае значэнне выдзеленых слоў і словазлучэнняў у тэксце (пры неабходнасці карыстайцеся слоўнікам).

Заданне 6. Вызначце асноўныя часткі тэксту, складзіце план.

Заданне 7. Напішыце анатацыю, выкарыстоўваючы сродкі лагічнай сувязі, якія ўжываюцца для анатавання (гл. дадатак 1).

5. ПЛОДОРДИЕ ПОЧВ

Плодородие – способность почв обеспечивать потребность растения в элементах питания, воде, воздухе, тепле, рыхлости для корней и прочих благоприятных условий произрастания. В то же время оно тесно связано с растениями. Плодородие – это результат почвообразовательного процесса.

Почва и плодородие неотделимы одно от другого.

Плодородие постоянно развивается, претерпевая заметные изменения, которые связаны с природными и социально-экономическими факторами.

Урожай в значительной степени зависит от климатических условий, уровня агротехники и мелиоративного состояния почв. Абсолютная величина урожая на разных по плодородию почвах заметно сглаживается системой удобрений. Но урожай различных культур определяется многими факторами, условиями и элементами плодородия.

К **элементам плодородия** относятся конкретные свойства почвы, определяющие высоту урожая, такие, как водно-воздушные, физические и химические свойства, содержание и состав солей и органического вещества в почве, характер почвенного поглощающего комплекса, емкость и насыщенность почвы основаниями, буферная способность и др., а также состав, строение и структурное состояние почвы, мощность пахотного горизонта, сложение и плотность его и т. д.

Плодородие зависит от содержания и соотношения элементов зольного питания и азота в почве, от содержания и состава микроэлементов и веществ, изменяющих свойства почв (известкование, гипсование), а также от управления водным, воздушным, тепловым, питательным и биологическим режимами почвы.

Заданні

Заданне 1. Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую.

Заданне 2. Вызначце ў беларускім тэксце лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці беларускай мовы ў параўнанні з рускай. Выпішыце іх парамі (рускі – беларускі).

З а д а н н е 3. Спішыце словы, устаўце прапушчаныя літары.

У выдзеленых словах пастаўце націск.

Мелі...рацыйны, рэч...ва, р...жым, р...льфе, глеба...тваральны,
гранулам...трычны, жыцц...дзеінасць, эн...ргія, грама...ства,
характ...р.

З а д а н н е 4. Запішыце назоўнікі ў родным, творным і месным склонах.

Урадлівасць, працэс, ураджай, вільгаць, бялок, палын, малако, тэхніка, узрост, азот, узровень, соль, уласцівасць.

З а д а н н е 5. Вызначце, ад чаго ўтвораны наступныя словы і іх спосаб словаўтварэння.

Харчаванне, вырошчванне, урадлівасць, кліматычны, насычанасць, суадносіны, вапнаванне, глебаўтваральны, вызначаецца, здольнасць.

З а д а н н е 6. Знайдзіце ў рускім тэксце дзеяпрыметнікі і дзеяпрыслоўі, параўнайце іх з беларускім перакладам, выпішыце абодва варыянты і растлумачце адрозненні.

З а д а н н е 7. Адкажыце на пытанні: Аб чым гаворыцца ў дадзеным тэксце? Якія яго асноўныя палажэнні? Пры адказе карыстайцеся табліцай (гл. дадатак 1).

6. ВРЕД, ПРИЧИНЯЕМЫЙ СОРНЫМИ РАСТЕНИЯМИ

Под **сорными растениями** понимают самостоятельную экологическую группу растений, произрастающих в посевах сельскохозяйственных культур и приносящих им вред.

Вред, причиняемый сорняками, огромен.

Они иссушают почву, так как потребляют больше влаги, чем культурные растения. Так, сорняк овсюг при сильном распространении потребляет воды в полтора раза больше, чем пшеница. Вместе с водой сорняки берут из почвы питательные вещества. Количество потребляемых ими питательных веществ превосходит потребление их культурными растениями. Есть сорняки-паразиты, которые питаются соками культурных растений, присасываясь особыми приспособлениями к тканям стеблей или корней, например повилика, заразиха.

Многие сорняки, развивая мощную надземную зеленую массу, затеняют культурные растения и тем самым ухудшают усвоение ими углекислоты и снижают урожай (гумай, камыш, солодка и др.). Вследствие затенения сорняками почвы сокращается поступление тепла к

культурным растениям, что также ведет к их ослаблению. Сорные растения затрудняют вспашку, междурядную обработку и уборку урожая.

Сорняки являются распространителями вредителей и болезней сельскохозяйственных культур. Паутинный клещ, тля, озимая совка первоначально развиваются на сорняках (выюнке, лебеде, мальве), а затем переходят на культурные растения.

Сорняки снижают качество продукции. В пшенице уменьшается содержание белка, а в масличных культурах – жира. Примесь семян сорняков к зерну пшеницы портит качество его как продукта питания. Так, семена горчака делают муку пшеницы непригодной к употреблению, а примесь ядовитых семян куколя вызывает отравление людей и животных.

Многие сорные растения, поедаемые животными, ухудшают качество молочной продукции. Например, чеснок и полынь придают неприятный запах молоку. От сена горчака и побегов молодого гумая животные заболевают. Семена, имеющие острые колючки и волоски (овсюг и др.), вызывают болезни слизистых оболочек желудка у животных. Плоды репейника, дурнишника и другие, попадая в хлопок и шерсть овец, снижают их качество.

ШКОДА, ЯКІ ПРЫЧЫНЯЕЦА ПУСТАЗЕЛЛЯМІ

Пад *пустазеллямі* разумеюць самастойную экалагічную групу раслін, якія растуць у пасевах сельскагаспадарчых культур і прыносяць ім шкоду.

Шкода, які прычыняецца пустазеллямі, велізарны.

Яны ўсушваюць глебу, так як спажываюць больш вільгаці, чым культурныя расліны. Так, пустазелле аўсюг пры моцным распаўсюдзе спажывае вады ў паўтара раза больш, чым пшаніца. Разам з вадой пустазеллі бяруць з глебы пажыўныя рэчывы. Колькасць спажываных ім пажыўных рэчываў пераўзыходзіць спажыванне іх культурнымі раслінамі. Ёсць пустазеллі-паразіты, якія сілкуюцца сокамі культурных раслін, прысасываючы адмысловымі прыстасаваннямі да тканін сцёблаў ці каранёў, напрыклад павіліка, заразіха.

Многія пустазеллі, развіваючы магутную надземную зялёную масу, зацяняюць культурныя расліны і тым самым пагаршаюць засваенне ім вуглекіслаты і зніжаюць ураджай (гумай, чарот, салодка корань і інш.). З прычыны зацянення пустазеллямі глебы скарачаецца паступленне цяпла да культурных раслін, што гэтак жа вядзе да іх паслаб-

лення. Пустазельныя расліны абцяжарваюць узворванне, міжрадную апрацоўку і ўборку ўраджая.

Пустазеллі з'яўляюцца распаўсюднікамі шкоднікаў і хвароб сельскагаспадарчых культур. Павуцінны клешч, тля, азімая соўка першапачаткова развіваюцца на пустазеллях (павое, лебядзе, мальве), а затым пераходзяць на культурныя расліны.

Пустазеллі зніжаюць якасць прадукцыі. У пшаніцы памяншаецца ўтрыманне бялку, а ў алейных культурах – тлушчу. Прымешка насення пустазелля да збожжа пшаніцы псуе якасць яго як прадукта харчавання. Так, насенні гарчаку робяць муку пшаніцы непрыдатнай да ўжывання, а прымешка атрутных насенняў лялек выклікае атручэнне людзей і жывёл.

Многія пустазельныя расліны, якія ядуць жывёламі, пагаршаюць якасць малочнай прадукцыі. Напрыклад, часнок і палын надаюць непрыемны пах малаку. Ад сена гарчаку і ўцёкаў маладога гумая жывёлы захворваюць. Насенне, якія маюць вострыя калючкі і валасінкі (аўсюг і інш.), выклікаюць хваробы слізістых абалонак страўніка ў жывёл. Плён дзядоўніка, дурнічніка і іншыя, трапляючы ў бавоўну і поўсць авечак, зніжаюць іх якасць.

Заданні

Заданне 1. Прачытайце тэкст на рускай мове і яго пераклад на беларускую мову. Прааналізуйце беларускі тэкст з пункту гледжання правільнасці, дакладнасці і чысціні маўлення. Выпраўце памылкі, растлумачце іх прычыны.

Заданне 2. Знайдзіце ў беларускім тэксце аддзяслёўныя назоўнікі, вызначце дзеясловы, ад якіх яны ўтвораны.

Заданне 3. Знайдзіце ў беларускім тэксце назоўнікі мужчынскага роду, запішыце іх у родным склоне адзіночнага ліку, растлумачце адrozenні канчаткаў у беларускай і рускай мовах.

Заданне 4. Знайдзіце ў тэксце на рускай мове дзеепрыметнікі, а ў беларускім тэксце – іх адпаведнікі на беларускай мове. Ацаніце правільнасць перакладу. Выпішыце іх парамі (рускі – беларускі), выпраўляючы памылкі.

Заданне 5. Выпішыце з беларускага тэксту тэрміны і растлумачце іх значэнне.

З а д а н н е 6. Знайдзіце ў рускім тэксце назоўнікі, якія абазначаюць назвы пустазелля, запішыце іх беларускія варыянты. Пры неабходнасці карыстайцеся слоўнікам (гл. дадатак 2).

З а д а н н е 7. Адкажыце на пытанні: Аб чым гаворыцца ў дадзеным тэксце? Якія яго асноўныя палажэнні? Пры адказе карыстайцеся табліцай (гл. дадатак 1).

7. БОРЬБА С СОРНЯКАМИ

Сорняки, поглощающие сад и мешающие полезным растениям развиваться, – проблема, с которой так или иначе сталкивается любой владелец дачного участка. Борьба с сорняками требует некоторых знаний, больших усилий и, конечно, определенного опыта.

Сорняк является конкурентом культурного растения в борьбе за выживание и пытается отобрать у него свою долю света, влаги, питательных веществ почвы. Кроме того, из-за чрезмерного загущения формируется среда, идеальная для развития различных грибковых заболеваний, например прикорневой или серой гнили. Здесь же создаются идеальные условия для размножения различных насекомых-вредителей – гусениц, тли, белокрылок и т. д. Поэтому борьба с сорняками должна вестись регулярно и эффективно. Если же борьба с сорняками ведется лишь изредка, сорняки поднимутся опять и опять.

Методов борьбы с сорняками не так уж и много. Прежде всего это механический метод, который заключается в глубоком перекапывании участка в осенние месяцы. Участок перекапывают дважды, а выбранные корни многолетник сорняков сжигают или складывают в компостную кучу. Ранней весной проделывают ручную прополку или прополку с помощью тяпки, мотыги и специальных инструментов. Прополку проводят также в течение всего сезона по мере необходимости. Полоть легче, если почва хорошо увлажнена.

Еще одним методом борьбы с сорняками является скашивание сорняков под корень. Этот метод менее трудоемкий, но и менее эффективный. Самосев предотвращается, но ненадолго. Однако пренебрегать этим методом не стоит, если нет возможности сделать большее.

Существует также химический метод борьбы с сорняками. Суть его заключается в том, что сорняки обрабатываются гербицидами, которые попадают на зеленую часть растения, проникают внутрь и отравляют его.

ДУЖАННЕ З ПУСТАЗЕЛЛЯМІ

Пустазеллі, паглынальныя сад і якія перашкаджаюць карысным раслінам развівацца, – праблема, з якой так ці інакш сутыкаецца любы ўладальнік дачнага ўчастка. Барацьба з пустазеллямі патрабуе некаторых ведаў, вялікіх намаганняў і, вядома, пэўнага вопыту.

Пустазелле з’яўляецца канкурэнтам культурнай расліны ў барацьбе за выжыванне і спрабуе адабраць у яго сваю долю святла, вільгаці, пажыўных рэчываў глебы. Акрамя таго, з-за празмернага загушчэння фармуецца асяроддзе, ідэальная для развіцця розных грыбковых захворванняў, напрыклад прыкаранёвай або шэрай гнілі. Тут жа ствараюцца ідэальныя ўмовы для размнажэння розных казурак-шкоднікаў – гусеніц, тлі, белокрылок і г. д. Таму барацьба з пустазеллямі павінна весціся рэгулярна і эфектыўна. Калі ж барацьба з пустазеллямі вядзецца толькі зрэдку, пустазелле паднімуцца зноў і зноў.

Метадаў барацьбы з пустазеллямі не так ужо і шмат. Перш за ўсё гэта механічны метады, які складаюцца ў глыбокім перекапыванні ўчастка ў восеньскія месяцы. Участак перакопваюць двойчы, а абраныя карані многалетнік пустазелля спальваюць ці складаюць у кампостную кучу. Ранній вясной праробліваюць ручную праполку ці праполку з дапамогай матыкі і спецыяльных інструментаў. Праполку праводзяць таксама на працягу ўсяго сезону па меры неабходнасці. Палоць лягчэй, калі глеба добра ўвільжнена.

Яшчэ адным метадам барацьбы з пустазеллямі з’яўляецца скошванне пустазелля пад карань. Гэты метады менш працаёмкі, але і менш эфектыўны. Самасеў прадукіраецца, але ненадоўга. Аднак грэбаваць гэтым метадам не варта, калі няма магчымасці зрабіць большае.

Існуе таксама хімічны метады барацьбы з пустазеллямі. Сутнасць яго заключаецца ў тым, што пустазелле апрацоўваюцца гербіцыдамі, якія трапляюць на зялёную частку расліны, пранікаюць унутр і атручваюць яго.

Заданні

Заданне 1. Прачытайце тэкст на рускай мове і яго пераклад на беларускую мову. Прааналізуйце беларускі тэкст з пункту гледжання правільнасці, дакладнасці і чысціні маўлення. Выпраўце памылкі, растлумачце іх прычыны.

Заданне 2. Выпішыце з беларускага тэксту тэрміны і агульнанавуковую лексіку.

Задание 3. Расглумачце, ад чаго ўтвораны наступныя словы.

Пустазелле, барацьба, выжыванне, грыбковы, захворванне, прыкаранёвы, размнажэнне, шкоднік, перакопваць, праполка, неабходнасць, скошванне, працаёмкі, самасеў.

Задание 4. Знайдзіце ў беларускім тэксце назоўнікі, якія ўжываюцца толькі ў форме адзіночнага ліку, выпішыце іх.

Задание 5. Знайдзіце ў тэксце на рускай мове дзееспрыметнікі, а ў беларускім тэксце – іх адпаведнікі на беларускай мове. Ацаніце правільнасць перакладу.

Задание 6. Знайдзіце ў беларускім тэксце сродкі лагічнай сувязі сказаў (злучнікі, прыназоўнікі).

Задание 7. Складзіце анатацыю беларускага тэксту, запішыце яе.

8. СЕВООБОРОТ

Севооборот – это научно обоснованное чередование культур и паров во времени и пространстве. Чередование культур во времени – это смена по годам одних культур другими, а размещение их в пространстве означает, что каждая культура последовательно проходит через все поля севооборота.

В севообороте каждая культура должна быть размещена по лучшим предшественникам с тем, чтобы он в целом обеспечивал непрерывный рост урожайности сельскохозяйственных культур и не ухудшал, а способствовал систематическому повышению плодородия почвы. В научно обоснованных севооборотах дают большую эффективность применяемые системы обработки почвы, удобрения, борьба с вредителями, болезнями и сорняками.

При наличии большого числа возделываемых растений смена культур в полях севооборота, как правило, происходит ежегодно. В мелко-товарных хозяйствах их число ограничено. В этом случае смена культур по полям может происходить не ежегодно, а периодически, т. е. когда одни и те же культуры будут высеваться два года подряд. В этом случае их называют повторными культурами. Если же культуры возделываются на одном и том же поле длительное время, они называются бессменными. Иногда может иметь место бессменный посев какой-либо культуры, возделываемой в хозяйстве в единственном числе. В этом случае ее называют **монокультурой**. Это могут быть посадки хлопчатника, риса, арахиса. У нас в республике примеров монокультур нет.

Заданні

Заданне 1. Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую.

Заданне 2. Вызначце ў беларускім тэксце фанетычныя, арфаграфічныя, лексічныя, марфалагічныя, словаўтваральныя, сінтаксічныя асаблівасці беларускай мовы ў параўнанні з рускай.

Заданне 3. Выпішыце з беларускага тэксту тэрміны, параўнайце іх вымаўленне і напісанне ў рускай і беларускай мовах.

Заданне 4. Знайдзіце ў беларускім тэксце аддзяяслоўныя назоўнікі, укажыце дзеясловы, ад якіх яны ўтвораны.

Заданне 5. Знайдзіце ў тэксце на беларускай мове складаныя словы, укажыце часткі, з якіх яны ўтвораны.

Заданне 6. Знайдзіце ў беларускім тэксце зваротныя дзеясловы, выпішыце іх.

Заданне 7. Знайдзіце ў тэкстах аднакаранёвыя словы, якія адрозніваюцца родам, выпішыце іх парамі на дзвюх мовах.

9. ПРОМЕЖУТОЧНЫЕ КУЛЬТУРЫ

Промежуточными культурами называются культуры, не занимающие самостоятельного поля, а возделываемые в промежутках времени между уборкой и посевом основных культур севооборота.

В зависимости от срока посева, предшественника и биологии развития они бывают поукосными, пожнивными, подсевными и озимыми.

Поукосные промежуточные культуры высеваются в конце весны или в первой половине лета, после уборки основной культуры севооборота на кормовые цели (озимая рожь на зеленый корм, клевер 1-го укоса, вико-овсяная смесь, горохо-овсяная смесь и т. д.). В качестве поукосных культур можно высевать гречиху на зерно, однолетние бобово-злаковые смеси, горчицу белую, редьку масличную, рапс, люпин и т. д.

К пожнивным промежуточным культурам относятся высеваемые после уборки основной культуры севооборота на зерно. После уборки ранозревающих озимой ржи и ячменя остается достаточно времени для выращивания таких быстрорастущих культур, как рапс, редька масличная, горчица белая, сурепица, которым для формирования удовлетворительного урожая достаточно 45–55 дней.

Подсевные промежуточные культуры (сераделла, райграс однолетний) подсеваются весной под покров раноубираемых зерновых культур (озимой ржи, ячменя) и однолетние бобово-злаковые смеси и озимую рожь на зелёную массу.

В качестве озимых промежуточных культур в республике наибольшее значение имеют озимая рожь, озимая пшеница на зелёную массу, озимый рапс, озимая сурепица, озимая вика и перко на корм. Их высевают после однолетних трав на корм, многолетних трав, раннего картофеля, раноубираемых зерновых.

ПРАМЕЖКОВЫЕ КУЛЬТУРЫ

Прамежковымі культурамі называюцца культуры, не якія займаюць самастойнага поля, а вырошчваюцца ў прамежках часу паміж уборкай і пасевам асноўных культур севазвароту.

У залежнасці ад тэрміну пасеву, папярэдніка і біялогіі развіцця яны бываюць паўкоснымі, пажніўнымі, подсеўнымі і азімымі.

Паўкосныя прамежковыя культуры высейваюцца ў канцы вясны або ў першай палове лета, пасля ўборкі асноўнай культуры сяўбазвароту на кармавыя мэты (азімае жыта на зялёны корм, канюшына 1-га ўкосу, віка-аўсяная сумесь, гарох-аўсяная сумесь і г. д.). У якасці паўкосных культур можна высейваць: грэчку на зерне, аднагадовыя бабова-зёлкавыя сумесі, гарчыцу белую, рэдзьку алейную, рапс, лубін і г. д.

Да пажніўным прамежковым культурам ставяцца высейваюць пасля ўборкі асноўнай культуры сяўбазвароту на зерне. Пасля ўборкі раносозревающих азімага жыта і ячменю застаецца дастаткова часу для вырошчвання такіх хуткарослых культур, як рапс, рэдзька алейная, гарчыца белая, свірэпіцы, якім для фарміравання здавальняючага ўраджаю досыць 45–55 дзён.

Подсевные прамежковыя культуры (сырадэля, райграс аднагадовы) подсевают весной под покрыва раноубираемых збожжавых культур (азімага жыта, ячменю) і аднагадовыя бабова-зёлкавыя сумесі і зімавое жыта на зялёную масу.

У якасці азімых прамежковых культур у рэспубліцы найбольшае значэнне маюць азімае жыта, азімая пшаніца на зялёную масу, азімы рапс, азімай свірэпіцы, азімая віка і пярко на корм. Іх высейваюць пасля аднагадовых траў на корм, шматгадовых траў, ранняй бульбы, раноубираемых збожжавых.

Заданні

Заданне 1. Прачытайце тэкст на рускай мове і яго пераклад на беларускую мову. Прааналізуйце беларускі тэкст з пункту гледжання правільнасці, дакладнасці і чысціні маўлення. Выпраўце памылкі, растлумачце іх прычыны.

Заданне 2. Выпішыце з беларускага тэксту тэрміны, растлумачце іх значэнні.

Заданне 3. Знайдзіце ў беларускім тэксце складаныя словы, укажыце часткі, з якіх яны ўтвораны.

Заданне 4. Знайдзіце ў рускім тэксце назоўнікі, якія абазначаюць назвы сельскагаспадарчых культур, запішыце іх беларускія варыянты (пры неабходнасці карыстайцеся слоўнікам).

Заданне 5. Знайдзіце ў тэксце на рускай мове дзееспрыметнікі, а ў беларускім тэксце – іх адпаведнікі на беларускай мове. Дайце ацэнку правільнасці перакладу.

Заданне 6. Напішыце пераклад на беларускую мову наступных слоў.

Промежуток, посев, покров, смесь, предшественник, однолетний, многолетний, срок, возделывать культуры, подсевные культуры, высевать, удовлетворительный урожай.

Заданне 7. Складзіце анатацыю беларускага тэксту, запішыце яе.

10. НУЛЕВАЯ ОБРАБОТКА ПОЧВЫ

Система нулевой обработки почвы – современная система земледелия, при которой грунт не пашется, а поверхность почвы укрывается пластом специально измельчённых остатков растений – мульчей. Поскольку верхний пласт грунта не повреждается, такая система земледелия предотвращает водную и ветровую эрозию почвы, а также значительно лучше сохраняет воду.

Нулевую обработку почвы целесообразно применять в засушливых местностях, а также на полях, расположенных на склонах, в условиях влажного климата. Хотя урожайность при этой системе нередко ниже, чем при использовании современных методов традиционного земледелия, такая обработка почвы требует значительно меньших затрат работы и горючего. Нулевая обработка почвы – современная сложная система земледелия, которая требует специальной техники и соблюдения технологий и отнюдь не сводится к простому отказу от пахоты.

В традиционной системе земледелия почва готовится к севу механической обработкой. С помощью разных операций земля обрабатывается для того, чтобы создать семенное ложе с однородным рыхлым грунтом, пригодным для использования обычных сеялок. Главным в этих операциях является пахота, с помощью которой в земле перемешиваются пожатвенные остатки, а поле зачищается от сорняков. Однако, кроме значительных затрат времени, работы и ресурсов, механическое возделывание почвы приводит к эрозии, а по обыкновению и к деградации почвы. Система нулевой обработки почвы основана на отказе от пахоты. Ненарушенная структура грунта к севу является важным компонентом технологии нулевой обработки почвы.

В отличие от традиционного полеводства, стерня не сжигается и не закапывается в землю, солома не забирается с полей. Нетоварные остатки, например солома, после сбора урожая измельчаются до определенного размера, а потом равномерно распределяются по полю. На поверхности формируется почвозащищающее покрытие, которое противостоит водной и ветровой эрозии, обеспечивает сохранение влаги, мешает росту сорняков, содействует активизации микрофлоры грунта и является базисом для воспроизведения плодородного пласта почвы и дальнейшего повышения урожайности.

Заданні

Заданне 1. Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую.

Заданне 2. Вызначце ў беларускім тэксце фанетычныя, арфаграфічныя, лексічныя, марфалагічныя, словаўтваральныя, сінтаксічныя асаблівасці беларускай мовы ў параўнанні з рускай.

Заданне 3. Выпішыце з беларускага тэксту тэрміны, параўнайце іх вымаўленне і напісанне ў рускай і беларускай мовах.

Заданне 4. Вызначце стыль тэксту, стылёвыя рысы, тып тэксту, сферу яго выкарыстання.

Заданне 5. Укажыце, ад чаго ўтвораны наступныя словы.

Апрацоўка, водны, ветравы, засушлівы, ураджайнасць, захаванне, адмова, сяўба, выкарыстанне, сеялка.

Заданне 6. Знайдзіце ў тэксце на беларускай мове складаныя словы, укажыце часткі, з якіх яны ўтвораны.

Заданне 6. Знайдзіце ў беларускім тэксце зваротныя дзеясловы, выпішыце іх.

Заданне 7. Складзіце анатацыю беларускага тэксту, запішыце яе.

11. ОБРАБОТКА ПОЧВЫ

Обработка почвы – приёмы механического воздействия на почву, способствующие повышению ее плодородия и созданию лучших условий для роста и развития растений.

Применяя обработку почвы, придают пахотному слою оптимально рыхлое мелкокомковатое строение, улучшают водный, воздушный и тепловой режимы почвы; активизируют микробиологические процессы в ней, очищают поля от сорняков, вредителей и возбудителей болезней сельскохозяйственных культур, заделывают в почву удобрения и т. д. Эффективность обработки почвы во многом зависит от технологических свойств почвы.

Несмотря на большое разнообразие орудий для обработки почвы, технологическая сторона их воздействия на почву сводится к нескольким технологическим операциям. При воздействии на почву различными почвообрабатывающими орудиями выполняются основные технологические операции: оборачивание, рыхление, крошение, перемешивание, уплотнение, выравнивание, подрезание, измельчение культурных растений и сорняков, создание микрорельефа и т. д.

Различают основную, специальную и поверхностную обработку почвы.

К **основной** относят обычную вспашку; к **специальной** – плантажную, ярусную и другие виды вспашки, глубокое рыхление, фрезерование, кротование, щелевание, обвалование склонов; к **поверхностной** – прикатывание, боронование, шлейфование, лущение, дискование, культивацию, окучивание, бороздование и др. Совокупность последовательно выполняемых приёмов механического воздействия на почву называется **системой обработки почвы**.

АПРАЦОЎКА ГЛЕБЫ

Апрацоўка глебы – прыёмы механічнага ўздзеяння на глебу, способствующие павышэнню яе ўрадлівасці і стварэнню лепшых умоў для росту і развіцця раслін. Ужываючы апрацоўку глебы, надаюць ворнаму пласту аптымальна друзлае мелкокомковатое будынак, паляпшаюць водны, паветраны і цеплавой рэжымы глебы; актывізуюць мікрабіялагічныя працэсы ў ёй, чысцяць палі ад пустазелляў, шкоднікаў і ўзбуджальнікаў хвароб сельскагаспадарчых культур, ла-

таюць у глебу ўгнаенні і г. д. Эфектыўнасць апрацоўкі глебы шмат у чым залежыць ад тэхналагічных уласцівасцяў глебы.

Нягледзячы на вялікую разнастайнасць прылад для апрацоўкі глебы, тэхналагічная бок іх уздзеяння на глебу зводзіцца да некалькім тэхналагічным аперацыям. Пры ўздзеянні на глебу рознымі глебаапрацоўчымі прыладамі выконваюцца асноўныя тэхналагічныя аперацыі: пераварочванне, рыхленне, крышэння, перамешванне, ушчыльненне, выраўноўванне, падразанне, драбненне культурных раслін і пустазел'яў, стварэнне мікрарэльефу і г. д.

Адрозніваюць асноўную, спецыяльную і павярхоўную апрацоўку глебы. Да асноўнай адносяць *звычайную* ўзворванне; да *спецыяльнай* – плантажную, ярусную і іншыя віды ўзворвання, глыбокае рыхленне, фрэзераванне, кротование, щелевание, обвалование схілаў; да *павярхоўнай* – прыкачванне, баранаванне, шлейфование, лuskanне, дыскаванне, культывацыю, абганяанне, бороздование і інш. Сукупнасць паслядоўна выконваюцца прыёмаў механічнага ўздзеяння на глебу называецца *сістэмай апрацоўкі глебы*.

Заданні

Заданне 1. Прачытайце тэкст на рускай мове і яго пераклад на беларускую мову. Прааналізуйце беларускі тэкст з пункту гледжання правільнасці, дакладнасці і чысціні маўлення. Выпраўце памылкі, растлумачце іх прычыны.

Заданне 2. Выпішыце з беларускага тэксту тэрміны, растлумачце іх значэнні.

Заданне 3. Укажыце, ад чаго ўтвораны наступныя словы.

Уздзеянне, павышэнне, урадлівасць, стварэнне, рост, развіццё, шкоднік, узбуджальнік, угнаенне, уласцівасць, разнастайнасць, пераварочванне, рыхленне, крышэнне, перамешванне, ушчыльненне, выраўноўванне, падразанне, драбненне, узворванне, фрэзераванне, кратаванне, шчылінаванне, абвалаванне.

Заданне 4. Выпішыце з беларускага тэксту назоўнікі, якія абазначаюць асноўныя тэхналагічныя аперацыі.

Заданне 5. Вызначце ў беларускім тэксце фанетычныя, лексічныя, марфалагічныя, словаўтваральныя, сінтаксічныя асаблівасці беларускай мовы ў параўнанні з рускай.

Задание 6. На основе белорусского текста подбери приметы да назойнікаў.

Уздзеянне, пласт, будова, рэжым, працэсы, культуры, уласцівасці, прылады, аперацыі, апрацоўка, узварванне.

Задание 7. Выпішыце з руского текста дзеесприметнікі і іх адпаведнікі на беларускай мове. Дайце ацэнку правільнасці перакладу.

12. ЯЧМЕНЬ

История **культивирования** ячменя берет свое начало в глубокой древности. Из зерен неприхотливого **злака** в древние века получали муку, из которой пекли хлеб. Ячменные зерна служили сырьем для получения солода (пророщенных, а затем высушенных зерен ячменя), находящего широкое применение в древнем пивоварении и винокурении. На Руси пророщенные зерна злака являлись основным сырьем для кваса, пива, ячменного уксуса, выпечки, а отвары из ячменных зерен в русской кухне использовали в приготовлении супов, каш, киселей и похлебок.

В наше время **ячмень** широко применяется в животноводстве (в составе кормов для скота), пивоваренной, мукомольной и кондитерской промышленности, текстильном производстве. Эта **злаковая культура** является сырьем для производства суррогатов кофе, выработки круп, находит применение в фармацевтической промышленности (из зерен ячменя получают бактерицидный препарат гордецин).

Состав **ячменного зерна** отличается оптимальным соотношением белков (до 15,5 %) и углеводов (до 75 %) (по пищевой ценности ячменный белок значительно превосходит белок пшеничный). В нем сравнительно небольшое количество **крахмала** (по сравнению с рожью, пшеницей, горохом, кукурузой) и достаточно много клетчатки (до 9 %) (по ее количеству ячмень превосходит большинство известных злаковых культур, уступая лишь овсу).

Состав зерна ячменя характеризуется высоким содержанием водорастворимых пищевых волокон бета-глюканов, очищающих организм от шлаков и снижающих уровень сахара и «плохого» **холестерина в крови**.

Крупы из ячменных зерен имеют явное диетическое преимущество перед другими крупами (пшеничной, ржаной, гречневой и др.) благодаря пониженному содержанию крахмала и значительному количеству бета-глюкановых волокон.

Заданні

Заданне 1. Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую.

Заданне 2. Вызначце, ад чаго ўтвораны наступныя словы.

Прарошчванне, выкарыстанне, атрыманне, дыетычны, пераўзыходзіць, падрыхтоўка, выпрацоўка, культываванне.

Заданне 3. Знайдзіце ў тэксце на беларускай мове складаныя словы, укажыце часткі, з якіх яны ўтвораны.

Заданне 4. Знайдзіце ў беларускім тэксце аддзяслёўныя назоўнікі, укажыце дзеясловы, ад якіх яны ўтвораны.

Заданне 5. Выпішыце з рускага тэксту дзееспрыметнікі і іх адпаведнікі на беларускай мове. Дайце ацэнку правільнасці перакладу.

Заданне 6. Вызначце лексічнае значэнне выдзеленых слоў і словазлучэнняў у тэксце (пры неабходнасці карыстайцеся слоўнікам).

Заданне 7. Зрабіце пераказ беларускамоўнага тэксту ў размоўным стылі.

13. ПШЕНИЦА

Пшеница – род травянистых, в основном однолетних растений семейства мятликовых, основная зерновая культура во многих странах, в том числе и в России. Первые упоминания о пшенице относятся к 7–6 тысячелетию до нашей эры. Неоднократно пшеница упоминается в Священном Писании, в разных притчах и поговорках.

Пшеница – важнейшая продовольственная культура, занимающая первое место в мировом производстве зерна: урожайность 30–40 ц/га, отличается высоким содержанием эндосперма (80–84 %), что дает высокий выход сортовой муки.

Пшеница – одно из самых первых культурных растений, возделываемых человеком. Пшеница вместе с ячменем относятся к самым древним видам злаков. Ее выращивали все древние цивилизации. Еще за 4000 лет до нашей эры пшеницу употребляли в пищу в Древнем Египте и Китае. За 6–5 тыс. лет до н. э. пшеницу уже выращивали в Древней Греции. Высоко ценились пищевые и лечебные свойства пшеницы и в Древней Руси.

В старину на Руси зерно пшеницы являлось символом богатства и благополучия. Причиной тому служило то, что пшеница – очень прихотливое растение. Она намного хуже овса или ржи переносит засуху и морозы. Поэтому получать хорошие урожаи пшеницы в старину

удавалось далеко не каждому. А белую пшеничную муку многие могли себе позволить только по большим праздникам.

Зерно пшеницы покрыто ценной оболочкой, но в процессе развития мельничного производства человек научился отделять все самое ценное для его организма в отрубь. И все самое полезное, заложенное природой в пшеничное зерно, оказалось отходами, побочным продуктом, который шел на корм скоту. Туда же идет и зерновой зародыш – наиболее ценная часть зерна. Пшеничный зародыш богат зародышевым маслом и микроэлементами, полезными для нашего здоровья.

ПШАНІЦА

Пшаніца – род травяністых, у асноўным аднагадовых раслін сямейства мятлікавых, асноўная збожжавая культура ў многіх краінах, у тым ліку і ў Расіі. Першыя згадкі пра пшаніцу адносяцца да 7–6 тысячагоддзя да нашай эры. Неаднаразова пшаніца згадваецца ў Святым Пісанні, у розных прытчах і прымаўках.

Пшаніца – найважнейшая харчовая культура, якая займае першае месца ў сусветнай вытворчасці збожжа: ураджаюнасць 30–40 ц/га, ад розніваецца высокім утрыманнем эндасперма (80–84 %), што дае высокі выхад гатункавай мукі.

Пшаніца – адна з самых першых культурных раслін, вырошчваемых чалавекам. Пшаніца разам з ячмянём адносяцца да самых старажытных відаў травы.

Яе вырошчвалі ўсе старажытныя цывілізацыі. Яшчэ за 4000 гадоў да нашай эры пшаніцу ўжывалі ў ежу ў Старажытным Егіпце і Кітаі. За 6–5 тыс. гадоў да н. э. пшаніцу ўжо вырошчвалі ў Старажытнай Грэцыі. Высока цаніліся харчовыя і лячэбныя ўласцівасці пшаніцы і ў Старажытнай Русі.

У даўніну на Русі збожжа пшаніцы з’яўлялася сімвалам багатства і дабрабыту. Прычынай таму служыла тое, што пшаніца – вельмі пераборлівая расліна. Яна нашмат горш аўса або жыта пераносіць засуху і маразы. Таму атрымліваць добрыя ўраджаі пшаніцы ў даўніну атрымлівалася далёка не кожнаму. А белую пшанічную муку многія маглі сабе дазволіць толькі па вялікім святам.

Збожжа пшаніцы пакрыта каштоўнай абалонкай, але ў працэсе развіцця мельнічнага вытворчасці чалавек навучыўся аддзяляць усё самае каштоўнае для яго арганізма ў вотруб’е. І ўсё самае карыснае, закладзенае прыродай у пшанічнае зерне, аказалася адходамі, пабоч-

ным прадуктам, які ішоў на корм быдлу. Туды ж ідзе і збожжавы зародак, найбольш каштоўная частка збожжа. Пшанічны зародак багаты зародаковым алеем і мікраэлементамі, карыснымі для нашага здароўя.

Заданні

Заданне 1. Прачытайце тэкст на рускай мове і яго пераклад на беларускую мову. Прааналізуйце беларускі тэкст з пункту гледжання правільнасці, дакладнасці і чысціні маўлення. Выпраўце памылкі, растлумачце іх прычыны.

Заданне 2. Прачытайце тэкст. Што вы можаце сказаць адносна яго функцыянальна-стылёвай прыналежнасці?

Заданне 3. Выпішыце з беларускамоўнага тэксту словы і словазлучэнні, найбольш характэрныя для навуковага стылю.

Заданне 4. Знайдзіце ў беларускім тэксце зваротныя дзеясловы, выпішыце іх.

Заданне 5. Знайдзіце ў тэкстах дзееспрыметнікі, вызначце іх ролю і адметнасці ў беларускай і рускай мовах.

Заданне 6. Выпішыце з беларускага тэксту адназначныя і мнагазначныя словы (пры неабходнасці звяртайцеся да слоўнікаў).

Заданне 7. Складзіце анатацыю беларускага тэксту, запішыце яе.

14. КАРТОФЕЛЬ

Картофель – многолетнее (в культуре – однолетнее) растение семейства пасленовых, широко возделываемое ради его съедобных клубней. Род *Solanum*, к которому принадлежит картофель, насчитывает около 2000 видов, но лишь несколько десятков из них образуют клубни. В культуре в основном два близких вида – картофель андийский (*S. andigenum*), издавна выращиваемый в Южной Америке, и картофель чилийский, или клубненосный (*S. tuberosum*), широко распространенный в странах с умеренным климатом. Съедобный сладкий картофель, или батат (*Ipomoea batatas*), относится к другому семейству растений.

Картофель клубненосный выращивают в 130 странах, где проживает 75 % населения планеты. Это пятый по значению после пшеницы, кукурузы, риса и ячменя источник калорий в рационе современного человека. Средний урожай этой культуры – ок. 150 ц/га. Ведущими

производителями картофеля являются Россия, Китай, Польша, США и Индия.

В мире 50 % производимого картофеля идет в пищу, 35 % – на корм скоту и около 10 % оставляется на посадочный материал. В США на продовольственные нужды расходуется 92 % продукции, причем 57 % ее перерабатывается промышленностью и 35 % продается в сыром виде для домашнего приготовления. Пищевая промышленность выпускает картофель жареный (чипсы), сушеный, быстрозамороженный, в виде дегидратированных ломтиков для жарки, картофельных хлопьев для пюре и т. п.

В сыром клубне картофеля клубненосного 79 % воды, 18 % углеводов, 2 % белка, 0,9 % зольных веществ и 0,4 % целлюлозы. Клубни богаты витамином С, магнием, фосфором и калием.

Заданні

Заданне 1. Перакладзіце тэкст з рускай мовы на беларускую.

Заданне 2. Выпішыце з беларускага тэксту тэрміны, параўнайце іх вымаўленне і напісанне ў рускай і беларускай мовах.

Заданне 3. Вызначце ў беларускім тэксце фанетычныя, арфаграфічныя, лексічныя, марфалагічныя, словаўтваральныя, сінтаксічныя асаблівасці беларускай мовы ў параўнанні з рускай.

Заданне 4. Выпішыце з беларускага тэксту дзеясловы і ўтварыце ўсе магчымыя формы дзееспрыметнікаў і дзееспрыслоўяў.

Заданне 5. Выпішыце з беларускамоўнага тэксту назоўнікі мужчынскага роду і пастаўце іх у форме роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Знайдзіце ў рускім тэксце назоўнікі, якія абазначаюць назвы сельскагаспадарчых культур, запішыце іх беларускія варыянты.

Заданне 7. Складзіце анатацыю беларускага тэксту, запішыце яе.

15. КУКУРУЗА

Кукуруза, маис, – крупный однолетний злак, зерновки которого образуются в особых соцветиях – початках. Крупнейший производитель кукурузы – США (около половины мирового урожая); затем идут Китай, Бразилия, Мексика, Франция, Аргентина, Индия, Индонезия, Италия и Румыния.

Из общих занятых под кукурузу площадей в США примерно 70 % дает зерно, а большая часть остальных – силос. Небольшие посевы кукурузы используются как пастбища для домашнего скота. Зерно кукурузы служит кормом главным образом для свиней и домашней птицы. Его скармливают целым или же дробят и размалывают в муку.

Кроме того, из него получают различные продовольственные продукты. Свежие и консервированные зерна – популярное овощное блюдо, из сухих зерен делают кукурузные хлопья, мамалыгу и кашу, из кукурузной муки пекут лепешки, блины и т. п.

Во многих регионах, особенно в Мексике, Южной Америке и Африке, кукуруза – основной продукт питания для населения. Это нередко приводит к алиментарной недостаточности, поскольку зерна кукурузы бедны некоторыми необходимыми для человека веществами.

Из проростков кукурузы делают салаты, из зародышей выжимают пищевое масло, а крахмал зерен используют как таковой или приготавливают из него сироп. Кукурузный крахмал – это не только хороший сгуститель, но и сырье для производства уксуса и различных алкогольных напитков, включая виски (бурбон). Кукурузный сироп используют как подсластитель в желе, джеме и других кондитерских изделиях.

В промышленности кукуруза используется для производства множества разнообразных продуктов. Кукурузное масло – сырье для получения дорогих красок, мыла и заменителей резины. Из белка зеина, содержащегося в зернах, изготавливают напоминающие шерсть искусственные волокна.

Кукурузный крахмал используют для аппретирования тканей и кожи, каландрирования (повышения плотности и гладкости) бумаги. Он также применяется в производстве вискозного волокна, взрывчатых веществ, лекарственных препаратов и декстриновых клеев.

Используются также стебель и другие вегетативные части растения: из них получают строительные и упаковочные материалы, бумагу, почвоулучшающие добавки, взрывчатку.

Кочерыжки початков дают фурфураль – сырье для производства пластмасс, нейлона и других синтетических веществ. Обертки початков широко применяются как набивка. Из мягкой сердцевины стеблей изготавливают папиросную бумагу.

КУКУРУЗА

Кукуруза, маіс, – буйны аднагадовы злак, зярноўкі якога ўтвараюцца ў адмысловых **суквеццях** – кіяхах. Найбуйнейшы вытворца кукурузы – ЗША (каля паловы сусветнага ўраджая); затым ідуць Кітай, Бразілія, Мексіка, Францыя, Аргенціна, Індыя, Інданезія, Італія і Румынія.

З агульных занятых пад кукурузу плошчаў у ЗША прыкладна 70 % дае збожжа, а большая частка астатніх – **сілас**. Невялікія пасевы кукурузы выкарыстоўваюцца як пашы для хатняй жывёлы.

Збожжа кукурузы служыць кормам галоўным чынам для свіней і хатняй птушкі. Яго скормліваюць цэлым ці ж дробняц і размольваюць у муку. Акрамя таго, з яго атрымліваюць розныя харчовыя прадукты. Свежыя і кансерваваныя збожжа – **папулярнае** агародніннае страва, з сухіх зерняў робяць кукурузныя шматкі, **мамалыгу** і кашу, з кукурузнай мукі пякуць аладкі, бліны і да т. п.

У многіх рэгіёнах, асабліва ў Мексіцы, Паўднёвай Амерыцы і Афрыцы, кукуруза – асноўны прадукт харчавання для насельніцтва. Гэта нярэдка прыводзіць да аліментарнай недастатковасці, паколькі збожжа кукурузы беднае некаторымі неабходнымі для чалавека рэчывамі.

З праросткаў кукурузы робяць салаты, з зародкаў выціскаюць харчовае алей, а крухмал зерняў выкарыстоўваюць сам па сабе або падрыхтоўваюць з яго сіроп.

Кукурузны крухмал – гэта не толькі добры **згушчальнік**, але і сыравіна для вытворчасці воцату і розных алкагольных напояў, уключаючы віскі (бурбон). Кукурузны сіроп выкарыстоўваюць як подсластальнік у жэле, джэме і іншых кандытарскіх вырабах.

У **прамысловасці** кукуруза выкарыстоўваецца для **вытворчасці** мноства разнастайных прадуктаў. Кукурузнае алей – сыравіна для атрымання дарагіх фарбаў, мыла і заменнікаў гумы. З **бялку зёіну**, які змяшчаецца ў зернях, вырабляюць нагадвальныя поўсць штучныя **валокны**.

Кукурузны крухмал выкарыстоўваюць для **аппрэтыравання** тканін і скуры, **каландрыравання** (павышэння шчыльнасці і гладкасці) паперы. Ён таксама ўжываецца ў вытворчасці віскознага валакна, выбуховых рэчываў, лекавых прэпаратаў і **дэкстрынавых** клеяў.

Выкарыстоўваюцца таксама сцябло і іншыя **вегетатывныя часткі** расліны: з іх атрымліваюць будаўнічыя і ўпаковачныя матэрыялы, паперу, глебапаляпшальныя дабаўкі, выбухоўку. Храпкі катахаў даюць

фурфураль – сыравіна для вытворчасці пластмас, нейлону і іншых сінтэтычных рэчываў. Абверткі катахаў шырока ўжываюцца як набіванне. З мяккай асяродку сцёблаў вырабляюць папяросную паперу.

Заданні

Заданне 1. Прачытайце тэкст на рускай мове і яго пераклад на беларускую мову. Прааналізуйце беларускі тэкст з пункту гледжання правільнасці, дакладнасці і чысціні маўлення. Выпраўце памылкі, растлумачце іх прычыны.

Заданне 2. Вызначце стыль тэксту, стылёвыя рысы, тып тэксту, сферу яго выкарыстання.

Заданне 3. Пералічыце адметныя лексічныя прыметы мовы навукі на прыкладзе аналізуемага тэксту.

Заданне 4. Выпішыце словы, з якімі вы сустрэліся ўпершыню, і складзіце з імі сказы.

Заданне 5. На аснове беларускага тэксту падбярыце прыметнікі да назоўнікаў.

Алей, валакно, віскоза, злак, крухмал, мыла, напой, плошча, рэчыва, рэгіён, сыравіна, суквецце, сцябло, ураджай, фурфаль.

Заданне 6. Вызначце лексічнае значэнне выдзеленых слоў і словазлучэнняў у тэксце (пры неабходнасці карыстайцеся слоўнікам).

Заданне 7. Зрабіце пераказ беларускамоўнага тэксту ў размоўным стылі.

Перадача інфарматыўнага зместу тэксту з аналізам яго структуры

Структура тэксту	Лексічныя сродкі
Тэма артыкула	Артыкул мае заглавак, называецца, названы... Артыкул прысвечаны тэме, праблеме, пытанню... Тэма артыкула; гэта артыкул на тэму; пра (аб)... Аўтар артыкула расказвае нам пра (аб), распавядае, выкладае тэзы... Артыкул з'яўляецца (чым) / уяўляе сабою (што) (абагульненне, пераказ, агляд, аналіз, апісанне і г. д.) У артыкуле разглядаецца (што), гаворыцца (пра што); даецца ацэнка, аналіз; абагульняецца (што); прадстаўлены погляд (на што)
Кампазіцыя артыкула	Артыкул падзяляецца на..., пачынаецца з...; складаецца з...; заканчваецца (словамі)
Праблема	У артыкуле аўтар ставіць, закранае, асвятляе (наступныя праблемы), спыняецца на наступных праблемах; закранае наступныя пытанні, асабліва спыняецца (на чым) Сутнасць праблемы зводзіцца (да чаго) У артыкуле даецца абагульненне, навукова абгрунтаванае апісанне, закранаецца пытанне пра (аб)
Ілюстрацыя аўтарам сваіх пазіцый	Аўтар прыводзіць прыклад таго, як... Аўтар прыводзіць цытату з..., факты, лічбы, звесткі, якія ілюструюць гэтае палажэнне / тэзу
Заклучэнне Вывады / высновы	Аўтар прыходзіць да вываду / высновы, заключэння Аўтар падводзіць вынік У выніку можна прыйсці да высновы У заключэнне / на заканчэнне можна сказаць, што... Сутнасць вышэйпададзенага зводзіцца да наступнага (да таго, што...) Можна зрабіць заключэнне, што... У цэлым (у асноўным) вынікае, што... З гэтых даных / звестак вынікае, што... На падставе гэтага мы пераконваемся ў тым, што... Абагульняючы выказанае... З гэтага вынікае, што...

Перадача інфарматыўнага зместу тэксту пры дапамозе яго апісання (з уключэннем ацэнкі)

Сэнсавыя ад- носіны	Лексічныя сродкі
Паказ наяўнасці ін- фармацыі ў аўтарскім тэксце	Аўтар аналізуе, дае характарыстыку (характарызуе), адзначае, даводзіць, даказвае, параўноўвае, супастаўляе, называе, апісвае, разбірае, падкрэслівае, спасылаецца на... (робіць спасылку на...), спыняецца на..., раскрывае змест, адзначае важнасць..., фармулюе, зыходзіць з таго..., пярэчыць (чаму), закранае, сцвярджае, крытычна ставіцца (да чаго), ставіць задачу, пацвярджае выснову фактамі Тлумачыць гэта тым, што..., прычыну гэтага бачыць у тым, што..., лічыць, што
Апісанне аўтарскага тэксту	а) У артыкуле пададзены пункт погляду (гледжання) на..., змяшчаюцца дыскусійныя палажэнні, супярэчлівыя сцвярджэнні, агульнавядомыя ісціны, каштоўныя звесткі, эксперыментальныя палажэнні; важныя неапублікаваныя звесткі, спробы даказаць, што / доказы (чаго), пераканаўчыя доказы / довады, вызначаюцца ... шляхі, адзначаецца важнасць..., выразна сфармулявана (што), даказана (што) б) улічваць, браць на ўвагу (пад увагу, да ўвагі); лічыцца (з чым), звяртаць увагу на..., зважаць на..., з увагі на...; мець на ўвазе; наводзіць на думку... в) важна адзначыць, што; сутнасць гэтага зводзіцца да наступнага... з тэарэтычнага пункту гледжання гэта... з практычнага пункту гледжання гэта... неабходна падкрэсліць, што...
Перадача ўпэўненасці	Упэўнены, перакананы; лічыць, што; мяркуе, што; прытрымлівацца пункту гледжання, згодна з якім...; пацвярджае: аўтар пераканаўча даказвае, што...; гэта даказвае, што...; даказана, што... зразумела, што; відавочна, што; няма сумнення ў тым, што...; у гэтай сувязі зразумела, што; аўтар адстойвае пункт гледжання...
Перадача зго- ды	Ухваляць, хваліць; захапляецца, згаджаецца, падзяляе пункт гледжання, пацвярджае, прызнае вартасць, прытрымліваецца (трымаецца) падобнага погляду (меркавання, думкі)

Перадача кры- тыкі (нязгоды)	а) Адзначаць недахопы, папракаць у неахайнасці (нядбайнасці, недакладнасці), выкрываць (выяўляць) недахопы, крытыкаваць, прэрэчыць, аспрэчваць, разыходзіцца ў поглядах, абвяргаць, не звяртаць увагі, ігнараваць, выпусціць з-пад увагі б) Аўтар не раскрывае зместу...; прэрэчыць, выпускае з-пад увагі; неабгрунтавана (беспадстаўна) сцвярджае, крытычна ставіцца, ставіць нездзяйсняльную (невыванальную) задачу, не пацвярджае высновы фактамі, незразумела, што...; дыскусійным з'яўляецца...; спрэчна, што...; спрэчным з'яўляецца...; вылучыць, прывесці, мець прэрэчэнне; адмовіцца ад сваіх меркаванняў
Паказ мерка- вання	Дапусціць, зрабіць (выказаць) здагадку, меркаванне, выка- заць гіпотэзу; дамовімся, што...

Сродкі арганізацыі звязнага тэксту

Сэнсавыя дачынненні паміж часткамі інфармацыі	Сродкі арганізацыі звязнага тэксту
Вызначэнне тоеснасці, блізкасці суб'екта дзеяння ці месца дзеяння	Ён, гэты, той, такі, гэтакі Тут, там, туды, сюды, усюды, вышэй, ніжэй
Прычынна- выніковыя і ўмоўна-выніковыя дачынненні паміж часткамі інфарма- цыі	І, але, таму, вось чаму, адсюль, адтуль, тым самым, з прычыны гэтага, з гэтай прычыны, у выніку, дзеля гэтага, такім чынам, выходзіць, значыць, у выніку гэтага, у за- лежнасці ад..., дзякуючы таму, у сувязі з гэтым, у такім выпадку, у гэтым выпадку
Далучэнне і аб'яднанне частак інфармацыі	І, таксама, пры гэтым, разам з тым, акрамя таго, апрача таго, звыш (чаго), больш за тое, дарэчы, між іншым
Супастаўленне і супрацьпастаў- ленне частак ін- фармацыі	І (усё (ж) такі), жа; з аднаго боку, наадварот, але, ад- нак, нават, ды; не толькі, але і; затое, інакш, іначай, так, гэтак, якраз так (дакладна), як, менавіта гэтак, такім чы- нам, такім шляхам, аналагічна, наступным чынам, тады як, у адрозненне ад...

Абагульненне, вы- вад, высновы (з папярэдніх інфар- мацыі)	Такім чынам, дык вось, карацей (кажучы), наогул, (ад- ным) словам; такім чынам, выходзіць, значыць; з гэтага вынікае
Парадак пералічэн- ня інфармацыі	Па-першае, па-другое, па-трэцяе...; нарэшце, урэшце
Тлумачэнне- ілюстрацыя, уда- кладненне, вы- лучэнне асобнага выпадку	Напрыклад; так, напрыклад; менавіта, толькі, нават, ледзь (толькі), ж (жа), асабліва; іншымі словамі, інакш кажучы, больш дакладна, у прыватнасці, прычым
Ацэнка ступені верагоднасці ін- фармацыі	Зразумела, безумоўна, відавочна, сапраўды, насамрэч, папраўдзе, відаць
Пачатак разважан- ня, будучае дзеянне	У (на) пачатку, спачатку, перадусім, перш за ўсё, у першую чаргу
Адначасовасць, паўтаральнасць дзеяння	Зараз, цяпер, папярэдне, адначасова, у той жа час, ра- зам з, толькі што, ужо, раней, зноў, яшчэ раз, ізноў
Заканчэнне дзеяння	Затым, далей, пазней, пасля, надалей, у заклю-чэнне, на заканчэнне
Сувязь з папярэдніх і да- лейшай інфарма- цыяй	Як зазначалася, як было паказана, як было зазначана вышэй, як было адзначана, згодна з гэтым, адпаведна (чаму), падобна да, таксама як, нібы апошні, папярэдні, дадзены, шуканы, адпаведны, вышэйапісаны, вышэйпры- ведзены, вышэйзгаданы, раней названы, уведзены, вы- ведзены, даведзены, даказаны, (за)дадзены, за(с)кончаны, выкладзены, знойдзены, апісаны, вызначаны, адзначаны, пералічаны, пабудаваны, прыведзены, ужыты, скарыстаны, разгледжаны, сфармуляваны, зазначаны, памянёны, уста- ноўлены, наступны, ніжэйпададзены, далейшы, шуканы, падрозглядны, разгледаны, патрэбны, аналізаваны
Увядзенне абагуль- няльнай інфармацыі	Разгледзім наступныя выпадкі..., прывядзем прыклад..., працягнем разгляд..., высветлім суадносіны (дачыненні)...

СЛОЎНІК

А

агротехника
азотная пища
активизация микрофлоры грунта

аппретирирование
арахис
атмосфера
аэробный

бактерицидный
белокрылка
бесплодный
бета-глюканат
биология развития
биосфера
биоценоз
бобово-злаковая смесь
бороздование
боронование
борьба за выживание
быстрозамороженный

вегетативный
верхний слой коры
вид
 вико-овсяная смесь
винокурение
вискозный
влага
влажный климат
водно-воздушный
водорастворимый
возбудитель болезней
воздействие
воздействие на почву

агратэхніка
азотны пажытак
актывізацыя мікрафлоры
грунту
апрэтаванне
арахіс, -у
атмасфера
аэробны

Б

бактэрыцыдны
белакрылка
бясплодны, неўрадлівы
бэта-глюканат, -у
біялогія развіцця
біясфера
біяцэноз, -у
бабова-злакавая сумесь
баразнаванне
баранаванне, скароджанне
барацьба за выжыванне
хутказамарожаны

В

вегетатыўны
верхні слой кары
від, -у
віка-аўсяная сумесь
вінакурства
віскозны
вільгаць
вільготны клімат
водна-паветраны
водарастваральны
узбуджальнік хвароб
уздзеянне
уздзеянне на глебу

возделываемое растение
возделывание
волокно
вред
вредители
вспашка
 обычная
 основная
 плантажная
 специальная
 ярусная
выветривание
выравнивание
высевать
выюнок полевой

газообмен
газообразный
гербициды
гидрослюда
гидросфера
гипсование
глина
горная порода
горохо-овсяная смесь
горчак
горчица белая
горючее
гранулометрический состав
гречиха
гречневый
грибковое заболевание
грунт
 однородный рыхлый
гумай
гумус
гусеница

вырошчваная расліна
апрацоўка, вырошчванне
валакно
школа
шкоднікі
узворванне, ворыва
 звычайнае
 асноўнае
 плантажнае
 спецыяльнае
 яруснае
выветрыванне
выраўноўванне
высяваць
бязрозка палявая

Г

газаабмен, -у
газападобны
гербіцыды
гідраслюда
гідрасфера
гіпсаванне
гліна
горная парода
гароха-аўсяная сумесь
гарчак, -у
гарчыца белая
гаручае
грануламетрычны склад
грэчка
грэчневы
грыбковае захворванне
грунт, -у
 аднародны рыхлы
гумай, -ю
перагной, перагною, гумус, -у
вусень, -я

дегидратированный
деградация почвы
декстриновый
дискование
древность
дресва
дурнишник

желудок
животноводство
жидкий
жизнедеятельность

заделывать удобрения в почву

заразиха
зародыш
зародышевый
засушливая местность
зачищаться от сорняков
зеин
зеленая часть растения
зеленый корм
зерновка
злаки
зольное питание
зольный

известкование
измельчение
измельченные остатки растений
источник

каландрирование
камыш
картофель
картофель ранний

Д

дэгідратаваны
дэградацыя глебы
дэкстрынавы
дыскаванне
старажытнасць, даўніна
жарства
дурнічнік, -у

Ж

страўнік, -а
жывёлагадоўля
вадкі
жыццядзейнасць

З

закрываць, забараноўваць,
загортаць угнаенні ў глебу
заразіха
зародак, -дка
зародкавы
засушлівая мясцовасць
зачышчацца ад пустазелля
зеін, -у
зялёная частка расліны
зялёны корм, -у
зярняўка
злакi
попельнае жыўленне
(хім.) попелыны,
(тэх.) зольны

И

вапнаванне
драбненне, крышэнне
здробненыя рэшткі раслін
крыніца

К

каландраванне
чарот, -у
бульба
бульба ранняя

кварц
кислород
клевер
клетчатка
климат
клубень
клубеносный
коалинит
кондитерский
корень
кормовые цели
корневая система
кочерыжка
крахмал
кратование
крошение
куколь
культивация
культивирование
культура
 бессменная
 быстрорастущая
 многолетняя
 однолетняя
 озимая промежуточная
 основная
 повторная
 пожнивная промежуточная
 поукосная промежуточная
 промежуточная
 раноубираемая
культура-предшественник
культурное растение

лебеда
литогенное происхождение
литосфера
лушение
люпин

кварц, -у
кісларод, -у
канюшына
клятчатка
клімат, -у
клубень, -бня
клубняносны
каалініт, -у
кандытарскі
корань, -ня
кармавыя мэты
каранёвая сістэма
храпка
крухмал, -у
кратаванне
крышэнне
куколь, -лю
культывацыя
культываванне
культура
 нязменная
 хуткарослая
 шматгадовая
 аднагадовая
 азімая прамежкаявая
 асноўная
 паўторная
 пажніўная прамежкаявая
 паўкосная прамежкаявая
 прамежкаявая
 ранаўбіральная
культура-папярэднік
культурная расліна

Л

лебядя
літагеннае паходжанне
літасфера
лушчэнне
лубін, -у

М

маис
мальва
масличные культуры
материнская порода
междурядная обработка
мелиоративное состояние
мелкотоварное хозяйство
мельничный
механический метод
миграция и аккумуляция веществ

микробиологический процесс
микроорганизмы
микрорельеф
микроэлементы
минерал
минеральные соединения
многолетний
многолетний сорняк
монокультура
монтмориллонит
мукомольный
мульча
мятлик

нагревание
насекомое-вредитель
насыщенность почвы
научно обоснованный
неприхотливый

обвалование склонов
обеспечивать
обогащение
оболочка
оборачивание
обработка почвы
механическая

маіс, -у
мальва
алейныя культуры
мацярынская парода
міжрадковая апрацоўка
меляратыўны стан
дробнатаварная гаспадарка
млынавы
механічны метады
міграцыя і акумуляцыя
рэчываў
мікрабялагічны працэс
мікраарганізмы
мікрарэльеф, -у
мікраэлементы
мінерал, -у
мінеральныя злучэнні
шматгадовы
шматгадовае пустазелле
монакультура
монтмарыланіт, -у
мукамольны
мульча
мятліца

Н

награванне
насякомае-шкоднік
насычанасць глебы
навукова абгрунтаваны
непераборлівы

О

абвалаванне схілаў
забяспечваць
абагачэнне
абалонка
загортванне, абкладванне
апрацоўка глебы
механічная

нулевая
основная
поверхностная
специальная
овёс
овсюг
однолетний
озимая рожь
окучивание
организм
органическое вещество
орудие почвообрабатывающее
отравлять
отруби
отходы
охлаждение

паразиты
паслёновый
пастбище
паутинный клещ
пахота
пахотный горизонт
пахотный слой
перекапывание
перемешивание
перко
песок
пивоварение
пивоваренный
питание
питательные вещества
пища
плодородие
плодородный пласт почвы
плотность почвы
побеги
поверхность
повилика

нулявая
асноўная
паверхневая
спецыяльная
авёс, аўса
аўсюк, -у
аднагадовы
азімае жыта
акучванне, абкопванне
арганізм, -а
арганічнае рэчыва
прылада глебаапрацоўчая
атручваць
вотруб'е
адходы
ахаладжэнне

П

паразіты
паслёнавы
паша
павуцінны клешч, -кляшча
ворыва
ворыўны гарызонт, -а
ворны слой, -я, пласт, -а
перакопванне
перамешванне
пёрка
пясок, -ску
піваварэнне
півавараны
жыўленне, харчаванне
пажыўныя рэчывы
пажытак, харч, ежа, корм
урадлівасць
урадлівы пласт глебы
шчыльнасць глебы
пабегі
паверхня
павітуха

повреждаться
повышение плодородия
поглощать
подрезание
пожатвенные остатки
поле севооборота
полевой шпат
попынь
поры почвы
потребление
потребляемый
початок
почва
почвенная толща
почвенный воздух
почвозащищающее покрытие
почвообразование
почвообразовательная порода
почвообразующий
почвоулучшающий
предотвращать
преимущество
препарат
привередливый
прикатывание
прикорневая гниль
продовольственный
продукция
производственная деятельность
производство
произрастание
произрастающий
промачивание
промышленность
проницаемость
прорастивание
проросток
пророщенные
пшеница

пашкодждацца
павышэнне ўрадлівасці
паглынаць
падрэзанне, падрэзванне
пажніўныя рэшткі
поле севавароту
палявы шпат
папын, -у
поры глебы
спажыванне
спажываны
пачатак, -тку
глеба
глебавая тоўшча
глебавае паветра
глебаахоўнае пакрыццё
глебаўтварэнне
глебаўтваральная парода
глебаўтваральны
глебапаляпшальны
папярэджаць
перавага
прэпарат, -а
пераборлівы
прыкачванне
прыкаранёвая гніль
харчовы
прадукцыя
вытворчая дзейнасць
вытворчасць
рост, -у
які расце
прамочванне
прамысловасць
пранікальнасць
прарошчванне
праростак
прарошчаныя
пшаніца

пшеница озимая
пшеничный

раздробленные
разложение
райграсс однолетний
ранозревающий
рапс
распределение
растение
растительный
редька масличная
режим почвы
 водный
 воздушный
 тепловой
рельеф
репейник
ржаной
рис
рожь
рост урожайности
ручная прополка
рыхление
рыхлость почвы

самосев
свет
свойство
сгуститель
севооборот
сельскохозяйственный
семейство
семенное ложе
сераделла
серая гниль
сеялка
силос
синтетическое вещество

пшаніца азімая
пшанічны

раздробленыя
разлажэнне
райграсс аднагадовы
які рана выспявае
рапс, -у
размеркаванне
расліна
раслінны
рэдка алейная
рэжым глебы
водны
паветраны
цеплавы
рэльеф, -у
дзядоўнік, -у
аржаны, жытні
рыс, -у
жыта
рост урадлівасці
ручная праполка
рыхленне
рыхласць глебы

самасеў, -ву
святло
уласцівасць
згушчальнік, -а
сэвазварот, -у
сельскагаспадарчы
сямейства
насеннае ложка
сырадэля
шэрая гніль
сеялка
сілас, -у
сінтэтычнае рэчыва

система земледелия
скашивание под корень
скот
слизистая оболочка
слюда
соблюдение технологий

совка озимая
содержание
солодка
сорные растения (сорняки)
сорняк
сорт
сохранение влаги
соцветие
среда
срок посева
стебель
стерня
строение
 мелкокомковатое
 рыхлое
сурепица
 озимая
сѣдобный
сырьѣ

текстильный
технологическая операция
технология обработки
ткань
тля
травянистый

увлажнение
углевод
углекислый газ
удобрение
укос

сістэма земляробства
скошванне пад карань
жывёла, скаціна
слізістая абалонка
слюда
выкананне, прытрымліванне
тэхналогій
соўка азімая
колькасць
лакрычнік, -у
пустазелле
пустазелле
сорт, -у, гатунак, -нку
захаванне вільгаці
суквецце
асяроддзе
тэрмін сяўбы
сцябло
іржышча, іржэўнік, -у
будова
 дробнакамякаватая
 рыхлая
свірэпіца
 азімая
ядомы
сыравіна

Т

тэкстыльны
тэхналагічная аперацыя
тэхналогія апрацоўкі
тканка
тля
травяністы

У

увільгатненне
вуглявод, -у
вуглякіслы газ, -у
угнаенне
укос, -у

упаковочный материал
уплотнение
урожай

физико-химический
физические свойства
формирование
фрезерование
фурфураль

химический метод
хлопок
хлопчатник
хлопья

целлюлоза

часть участка
чередование культур
чрезмерное загущение

шерсть овец
шлейфование

щелевание

эндосперма
эрозия почвы
ветровая
водная

ячменный уксус
ячмень

упаковачны матэрыял, -у
ушчыльненне, зацвярдзенне
ураджай, -джаю

фізіка-хімічны
фізічныя ўласцівасці
фарміраванне
фрэзераванне
фурфураль, -лю

хімічны метада, -у
бавоўна
бавоўнік, -у
шматкі

цэлюлоза

чаргаванне культур
празмернае загущэнне

воўна
шлейфаваанне

шчылінаванне

эндасперма
эрозія глебы
ветравая
водная

ячменны воцат, -у
ячмень, -ю

Ф

Х

Ц

Ч

Ш

Щ

Э

Я

